

สถาปัตยกรรมกับอำนาจนำบนถนนราชดำเนินกลาง การแทนตัวของอำนาจและการ รื้อสร้างความทรงจำจากอาร์ตเดโกสู่นีโอคลาสสิก

Architecture and Hegemony on Ratchadamnoen Klang Road Representations of Power and the Remaking of Memory from Art Deco to Neoclassicism

ณัฐกฤต สง่างามจิต¹ กรदनัย โชติพัฒน์กุล² และ ธัญพิสิษฐ์ แซ่แต้³

Nattakit Sangangamjit, Kondanai Chotpattanakul,
and Thunpisit Saetae

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การแทนตัวของอำนาจและอำนาจนำที่ปรากฏผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกและนีโอคลาสสิกของอาคารบนถนนราชดำเนินกลาง และประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมสถาปัตยกรรมบนถนนราชดำเนินกลางที่มีต่อการรับรู้อัตลักษณ์เมือง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์และแนวคิดทฤษฎี ควบคู่กับการสำรวจภาคสนามและบันทึกภาพถ่ายทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ถนนราชดำเนินกลางตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคือ ภาพถ่ายองค์ประกอบทางกายภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการตีความเชิงเปรียบเทียบ โดยจำแนกลักษณะของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกเดิม ระบุรูปแบบการเพิ่มหรือลดทอนองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับนีโอคลาสสิก เชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพกับบริบททางประวัติศาสตร์และการเมือง และวิเคราะห์ผลสะท้อนต่อการรับรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมืองบนถนนราชดำเนินกลาง

ผลการวิจัยพบว่า สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ในขณะที่การปรับปรุงไปสู่นีโอคลาสสิกส่งผลให้ภาพลักษณ์เคลื่อนจากความเรียบง่ายแบบสมัยใหม่ไปสู่ความมีระเบียบและความสง่างามแบบจารีตและยังพบว่าการแทนที่สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกด้วยนีโอคลาสสิกทำให้บทบาทของถนนราชดำเนินกลางในฐานะพื้นที่ที่เคยสื่อถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองและความเป็นสมัยใหม่ของยุคคณะราษฎรถูกลดทอนลง และถูกจัดวางใหม่ให้สอดคล้องกับกรอบความงาม ความกลมกลืน และความต่อเนื่องกับราชวงศ์ไทยและภูมิทัศน์รัตนโกสินทร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดกรอบการรับรู้และความเข้าใจของ

¹ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; College of Innovation, Thammasat University; Email:

aumnatakit36558@gmail.com

สังคมต่ออดีตและปัจจุบัน ส่งผลให้ความหมายเดิมที่เคยผูกโยงกับยุคสมัยคณะราษฎรถูกกลบเลือนลง
อย่างค่อยเป็นค่อยไป

คำสำคัญ: อาร์ตเดโก นีโอคลาสสิก ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ถนนราชดำเนิน อำนาจนำ

ABSTRACT

This research aims to analyze the representation of power and hegemony as manifested through the Art Deco and Neoclassical architectural styles of buildings along Ratchadamnoen Klang Road, and to assess the impact of changes in the architectural cultural landscape of Ratchadamnoen Klang Road on the perception of urban identity.

This study employs a qualitative research design, utilizing historical document analysis and theoretical frameworks in conjunction with field surveys and architectural photographic documentation conducted along Ratchadamnoen Klang Road, from Phan Fa Lilat Bridge to Phan Phiphop Lila Bridge. The data consists of photographic records of physical architectural elements that have undergone stylistic transformation. The analysis is based on content analysis and comparative interpretation by identifying the characteristics of the original Art Deco architecture, examining patterns of addition or reduction of elements associated with Neoclassical architecture, linking physical transformations to historical and political contexts, and analyzing their implications for the perception of the cultural landscape and urban identity of Ratchadamnoen Klang Road.

The findings indicate that Art Deco architecture functioned as a key mechanism for communicating the transition of the political regime, while renovations toward Neoclassical architecture shifted the visual image from modernist simplicity to a more ordered and ceremonially elegant aesthetic rooted in tradition. The study further reveals that the replacement of Art Deco with Neoclassical architecture has diminished the role of Ratchadamnoen Klang Road as a space that once symbolized regime change and the modernity of the People's Party era and has repositioned it to align with frameworks of aesthetic harmony, continuity with the Thai monarchy, and the Rattanakosin urban landscape. This demonstrates that architecture serves as an instrument for framing societal perceptions and understandings of the past and present, resulting in the gradual obscuring of meanings originally associated with the People's Party period.

Keywords: Art Deco; Neoclassical; Cultural landscape; Ratchadamnoen Avenue; Hegemony

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จุดเริ่มต้นของงานวิจัยชิ้นนี้เกิดจากการที่ผู้วิจัยได้พบข่าวเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงอาคารและภูมิทัศน์ริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสองฝั่ง ซึ่งก่อให้เกิดความสนใจและข้อสงสัยถึงเหตุผลของการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเริ่มศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอาคารเหล่านี้ เพื่อทำความเข้าใจลักษณะดั้งเดิมของอาคาร ตลอดจนปัจจัยที่นำไปสู่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากสภาพเดิม

ความสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่การปรับปรุงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการซ่อมแซมอาคารเก่าให้มีสภาพใหม่เท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมจากอาร์ตเดโกไปสู่นีโอคลาสสิก ซึ่งการเลือกเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมในครั้งนี้สามารถมองได้ว่าเป็นการกำหนดมุมมองและค่านิยมใหม่ของสังคมผ่านรูปแบบของอาคาร เป็นกระบวนการคัดเลือกให้จดจำประวัติศาสตร์ในลักษณะหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ทำให้ประวัติศาสตร์ในอีกรูปแบบหนึ่งถูกลดทอนหรือเลือนหายไป อันอาจส่งผลให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอาคารและพื้นที่โดยรอบสูญหายหรือถูกบิดเบือน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อความรู้สึกและภาพจำของผู้คนอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การแทนตัวของอำนาจและอำนาจนำที่ปรากฏผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกและนีโอคลาสสิกของอาคารบนถนนราชดำเนินกลาง
2. เพื่อประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมสถาปัตยกรรมบนถนนราชดำเนินกลางที่มีต่อการรับรู้อัตลักษณ์เมือง

นิยามศัพท์

อาร์ตเดโก (Art Deco) หมายถึง รูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความรุ่งเรืองของยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัยในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มีลักษณะเด่นในการลดทอนรายละเอียดที่ซับซ้อนให้เหลือเพียงรูปทรงเรขาคณิตที่ชัดเจน เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง และลวดลายซิกแซก ผสมผสานกับการใช้วัสดุสมัยใหม่เพื่อแสดงถึงความหรูหราและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมถึงการเน้นเส้นสายในแนวตั้งที่สื่อถึงความสง่างามและการทะยานสู่อวกาศ

นีโอคลาสสิก (Neoclassical) หมายถึง รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ฟื้นฟูแนวคิดความงามตามอุดมคติของกรีกและโรมันโบราณ โดยเน้นหลักการของเหตุผล ระเบียบวินัย และความสมดุลที่เคร่งครัด มีลักษณะเด่นคือการวางผังแบบสมมาตร การใช้เสาขนาดใหญ่รับน้ำหนักและประดับอาคาร รวมถึงการมีหน้าจั่วทรงสามเหลี่ยม ซึ่งนิยมใช้ในอาคารสาธารณะและสถานที่ราชการเพื่อสื่อความหมายถึงความมั่นคง ความยิ่งใหญ่ และอำนาจตามแบบอย่างอารยธรรมตะวันตก

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง พื้นที่ซึ่งเป็นผลผลิตร่วมกันระหว่าง ธรรมชาติและมนุษย์ ที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานตลอดช่วงเวลาที่ผ่าน มา ภายใต้อิทธิพลของข้อจำกัดทางกายภาพและโอกาสทางธรรมชาติ รวมถึงแรงขับเคลื่อนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้นๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแยก ไม่ออก

อำนาจนำ (Hegemony) หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มหรือชนชั้นหนึ่งสามารถทำให้ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และมุมมองของตนถูกยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ ถูกต้อง เป็นธรรมดา และชอบธรรม ในสังคม โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับโดยตรง แต่อาศัยการยินยอมพร้อมใจของผู้คนผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น การศึกษา ศาสนา สื่อ วัฒนธรรม กฎหมาย และศิลปกรรม

แนวคิดอำนาจนำมาจากงานของ อันโตนิโอ แกรมสกี (Antonio Gramsci) ซึ่งมองว่าอำนาจ ทางการเมืองไม่ได้ตั้งอยู่บนกำลังหรือการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ตั้งอยู่บนการครอบงำทางความคิด เมื่อ ผู้คนยอมรับครอบงำความหมายของผู้มีอำนาจว่าเป็น สามัญสำนึก อำนาจนั้นจึงดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่เป็นสถาปัตยกรรมต่างๆริมถนนราชดำเนินกลางทั้ง 2 ฝั่งเริ่ม ตั้งแต่บริเวณสะพานผ่านพิภพลีลาจนถึงบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมทั้ง 2 แบบคือก่อนการปรับปรุง (อาร์ตเดโก) และหลังการปรับปรุง (นีโอคลาสสิก) และทฤษฎีอำนาจนำเพื่อนำมาเปรียบเทียบและประเมิน การรับรู้ที่มีต่ออัตลักษณ์ของเมือง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่ระหว่างวันที่ 28 ตุลาคมจนถึงวันที่ 26 พฤษภาคม

1. การลงพื้นที่สนามจริง การศึกษาในพื้นที่จริงในพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง เดินดูสถาปัตยกรรม และการเปลี่ยนแปลงของตัวอาคารตรอกถนนราชดำเนินกลาง

2. การศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและทฤษฎีเพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนถนนราช ดำเนินกลาง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการผสมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน ภายใต้อิทธิพลของข้อจำกัดทางกายภาพ โดยที่สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบ ตลอดจนเป็นการสืบต่อทางสังคม เศรษฐกิจ และแรงกดดันทางวัฒนธรรมทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน จนมีความโดดเด่นเป็นสากลและแสดงถึงความเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมแห่งภูมิภาค(UNESCO, 2011 อ้างถึงใน กมลนาวิน อินทนูจัตร์, 2562)

ทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง พื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปสร้างปรับเปลี่ยนหรือจัดรูปจากสภาพธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญจนสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่ก่อรูปพื้นที่ขึ้นมาการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติปรากฏผ่านการออกแบบ การใช้ทรัพยากร และแบบแผนการใช้พื้นที่

UNESCO (2008) ได้แบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบ่งได้เป็นสามกลุ่มหลัก

ภูมิทัศน์ที่มนุษย์ตั้งใจสร้าง: มีขอบเขตชัดเจน ถูกออกแบบเพื่อความงามและสุนทรีภาพ เช่น สวนหรืออุทยาน

ภูมิทัศน์ที่วิวัฒนาการตามธรรมชาติ: ปรับเปลี่ยนตามปัจจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น แบบซากดึกดำบรรพ์หยุดพัฒนาแล้วในอดีต และแบบต่อเนื่องที่ยังมีวิถีชีวิตดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ภูมิทัศน์เชิงสัมพันธ์: เน้นคุณค่าความผูกพันทางจิตวิญญาณ ความเชื่อ หรือศิลปะที่มีต่อธรรมชาติมากกว่าสิ่งปลูกสร้างทางวัตถุ

ทฤษฎีอำนาจนำ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) การครองอำนาจนำ หมายถึงการใช้อำนาจของกลุ่มหรือกลุ่มชนชั้นใด ๆ เพื่อสร้างภาวะการครอบครองทางความคิด และมีอำนาจเหนือกลุ่มชนชั้นอื่น ๆ ในสังคมโดยการใช้อำนาจนี้ปราศจากการใช้ความรุนแรงหรือบังคับทางกายภาพ แต่เป็นการใช้อำนาจผ่านกลไกต่าง ๆ เพื่อครอบงำความคิด โน้มน้าว และทำให้เกิดการยอมรับ เพื่อให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ และทำให้ได้รับการสนับสนุนจากสังคมและชนชั้นต่าง ๆ โดยผู้คนและชั้นชั้นต่าง ๆ ซึ่งผู้คนและชั้นต่าง ๆ ไม่สามารถตระหนักรู้ได้ว่าตนเองถูกครอบครองความคิดแล้ว (ปริญดา ใจทรัพย์, 2567)

วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสังเกต ภาพถ่ายวีดิทัศน์ และเอกสารถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการตีความเชิงเปรียบเทียบ (comparative interpretive analysis) โดย

1. จำแนกลักษณะของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโกเดิม

2. ระบุรูปแบบการเพิ่มหรือลดทอนองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับนีโอคลาสสิก
3. เชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพกับบริบททางประวัติศาสตร์
4. วิเคราะห์ผลกระทบต่อการรับรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมืองบนถนนราชดำเนินกลาง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การเปรียบเทียบข้ามแหล่งข้อมูล (data triangulation) ระหว่างข้อมูลภาคสนาม ภาพถ่ายเอกสารราชการ และงานวิจัยที่มีอยู่เดิม เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อค้นพบ และใช้การบันทึกภาคสนามอย่างเป็นระบบเพื่อลดอคติในการตีความ ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถทำหน้าที่เป็นพยานหลักฐานของการเปลี่ยนผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรมอาคารบนถนนราชดำเนินกลางได้อย่างมีน้ำหนักที่สุด

ผลการวิจัย

โครงการอาคารถนนราชดำเนินกลางเกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2482 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดีพนมยงค์) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีคำสั่งให้สร้างอาคารขึ้นบนที่ดินของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สองข้างถนนราชดำเนินกลาง การก่อสร้างอาคารถนนราชดำเนินกลางแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงหลักได้แก่ ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2482-2485) ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2485-2488) และช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2485-2488) (พีรศรี โปวาทอง, 2565)

การก่อสร้างอาคารรอบถนนราชดำเนินกลางได้รับอิทธิพลมาจากความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการเร่งพัฒนาชาติผ่านรัฐนิยม 12 ฉบับ ในช่วงปี พ.ศ. 2482-2485 ที่มีผลต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมในไทยทำให้เกิดโครงการก่อสร้างอาคารรอบถนนราชดำเนินกลางขึ้น โดยอาจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ กล่าวในหนังสือ การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม

“ทำหน้าที่เป็นเสมือน ฉาก ของบ้านเมืองและยุคสมัยที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ที่ตัดขาดจากอดีตและจารีตประเพณีอันล้ำสมัยอย่างสิ้นเชิง และทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งทางสังคมที่ช่วยสร้างผลทางจิตวิทยาในการกระตุ้นประชาชนให้รู้สึกว่าตนเองและชาติบ้านเมืองได้เข้ามาสู่ยุคใหม่ที่ทัดเทียมกับตะวันตกแล้ว ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับรัชกาลที่ 5 ที่ทรงใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิกตะวันตกเป็นฉากภาพแห่งความศิวิไลซ์ของสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอาคารถนนราชดำเนิน รวมไปถึงความกว้างใหญ่ของถนนราชดำเนินอันมีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยตั้งโดดเด่นอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลาง ทั้งหมดนี้ที่ได้นำหน้าที่เป็น ภาพตัวแทน ทางความหมาย ดังกล่าวที่สมบูรณ์และชัดเจนที่สุดของยุคสมัย” (ชาติรี ประกิตนันทการ อ้างถึงใน พินัย สิริเกียรติกุล, 2552)

ซึ่งคำว่า ฉากของบ้านเมืองเป็นเสมือนสื่อกลางทางอำนาจในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ต้องการแสดงถึงความเจริญต่อประเทศอื่น ๆ ที่มองมายังประเทศไทยและทำให้คนในประเทศรับรู้ถึงความ

เจริญผ่านสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบอาร์ตเดโค ดังที่อาจารย์ชาติตรี ประกิตนนทการ กล่าวถึงในประชาไท 'สมรภูมิจิตใจ' บนราชดำเนินกลาง ทบอเปลี่ยนโฉมตึกมรดกคณะราษฎร ความหวัง 20% อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยยังอยู่ กล่าวว่าการครอบถนนราชดำเนินกลางเป็นรูปแบบศิลปะแบบอาร์ตเดโค ซึ่งอาร์ตเดโคของคณะราษฎรจะมีกลิ่นอายของการปฏิวัติและความเสมอภาค แต่อาร์ตเดโค ความหมายดั้งเดิมคือ ความหรูหราฟุ้งเฟ้อ และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ด้วยความหมายของ ศิลปะที่ชนชั้นนำมาใช้ร่วมกับสถาปัตยกรรมจึงเป็นตัวแทนของความเจริญและการปฏิวัติการเมืองการปกครองแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อให้ทั้งประชาชนและชนชาติอื่นเข้าใจว่าประเทศไทยได้เปลี่ยนระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลายเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งสถาปัตยกรรมสองข้างถนนของราชดำเนินกลางได้ให้ความหมายในส่วนนี้มานานหลายทศวรรษ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ที่มีนโยบายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้ปรับปรุงอาคาร 2 ข้างถนนราชดำเนินกลางให้กลายเป็นนีโอคลาสสิกซึ่งโครงการยังคงดำเนินการอยู่แต่ที่เห็นเด่นชัดคืออาคารสถิตไทยไชโยซึ่งชื่อก่อนหน้าคือเทเวศประกันภัย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ฉากของบ้านเมืองซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและความทันสมัยของศิลปะอาร์ตเดโคได้เปลี่ยนไปและแทนที่ด้วยนีโอคลาสสิกซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับราชวงศ์ไทยซึ่งนิยมสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้อาคาร 2 ข้างถนนราชดำเนินกลางได้เปลี่ยนความหมายไปกลายเป็นความกลมกลืนให้เข้ากับราชวงศ์ไทยและรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยรอบเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นเหมือนการยึดครองพื้นที่ทางความคิดเดิมในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลายมาเป็นรูปแบบอาคารที่ให้ผู้คนยอมรับและมองว่าเป็นสิ่งที่สวยงามเหมาะกับปัจจุบัน แต่สิ่งที่ผู้คนไม่ได้นึกถึงคือการที่โครงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารนี้จะทำให้ความหมายเดิมนั้นเปลี่ยนไปและทำให้ผู้คนในปัจจุบันยอมรับความหมายใหม่ที่เข้ามาแทน

การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการยึดครองพื้นที่ทางความคิดผ่านสถาปัตยกรรม ซึ่งผ่านช่วงเวลาทางการเมือง และปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายทำให้ผู้คนยอมรับโดยง่ายและไม่ขัดขืนรวมถึงภาพลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้จะดำเนินไปและไม่สามารถย้อนกลับมาได้อีกแล้วการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้เป็นเหมือนการใช้อำนาจนำของชนชั้นนำที่เห็นได้อย่างชัดเจน ภาพลักษณ์ของเมืองและความหมายหลังจากนี้จะเปลี่ยนไปผ่านการยึดครองพื้นที่ทางความคิด

ภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมภายหลังโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของ สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ นีโอคลาสสิก (Neo-Classic) ผลจากการ ดำเนินโครงการสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินโครงการปรับปรุงภาพลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและระบบแสงสว่างภายนอก (Façade) ของอาคารหอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 เพื่อให้อาคารมีรูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิก

ช่วงต้นรัชกาลที่ 5 และมีนโยบายการปรับปรุงอาคารบริเวณถนนราชดำเนินกลางจำนวน 17 อาคาร พร้อมกับตั้งชื่ออาคารใหม่ (สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์, 2567)

อาคารที่ปรับปรุงนั้นเป็น 17 อาคารจาก 21 อาคารเดิมที่มีการก่อสร้างในช่วง พ.ศ. 2485–2488 ได้มีอาคารบนถนนราชดำเนินกลางเพิ่มเติมจนมีจำนวนรวม 21 หลัง รวมถึงอาคารบริเวณสี่แยกคอกวัวและศาลาเฉลิมไทย แต่เนื่องจากผลกระทบของสงครามมหาเอเชียบูรพาทำให้อาคารบางส่วนได้รับความเสียหายจากการถูกระเบิดจนต้องมีการรื้อถอนและสร้างใหม่ จนกระทั่งโครงการทั้งหมดดำเนินการแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2490 (พีรศรี โปვაทอง, 2565)

ภาพ 1 จาก “ห้างไทยนิยมผ่านฟ้า,” โดย อภิญญา นนทน์นาท, 2563, วารสารเมืองโบราณ.

<https://www.muangboranjourn.com/post/ThaiNiyom-building>

จากการสำรวจสภาพปัจจุบันในปี พ.ศ. 2568 พบว่าอาคารห้างไทยผ่านฟ้า ซึ่งเดิมถูกออกแบบในลักษณะสถาปัตยกรรมคณະราชฎารตามแนวทางอาร์ตเดโค (Art Deco) ที่เน้นความเรียบง่าย การลดทอน การตกแต่งประดับประดา และการเน้นเส้นสายแนวตั้งบริเวณมุมอาคาร และ ผิวอาคารมีการเซาะร่อง เลียนแบบหิน ทำหลังคาแบบตัดเรียบหรือก่อผนังปิดบังหลังคาจั่วไว้ให้ดูเรียบ สถาปัตยกรรมเดิมแบบอาร์ตเดโค (Art Deco) ได้รับการปรับปรุงภาพลักษณ์ใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิก (Neo-Classic) ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ทางศิลปะในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์ในปัจจุบัน

ภาพ 2

ลักษณะของอาคารเปลี่ยนแปลงไปสู่สไตล์นีโอคลาสสิก (Neo-Classic) อย่างเป็น รูปธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดระเบียบภูมิทัศน์เกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง โดยมีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบ อาคารเดิมด้วยการเพิ่มการประดับบัวหัวเสาเลียนแบบศิลปะ ตะวันตกยุคเก่า และใช้ลวดลายปูนปั้นประดับผนังเพื่อสร้างความ รู้สึกหรูหราสง่างาม พร้อมทั้งกำหนดโทนสีอาคารใหม่ให้เป็นสีเหลืองนวล

ตัดกับสีขาวตามมาตรฐานการออกแบบของโครงการ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของย่าน
จากความ เรียบง่ายแบบสมัยใหม่ ไปสู่ความมีระเบียบแบบจารีตที่เน้นความ กลมกลืนกับสถาปัตยกรรม

หมายเหตุจาก “ห้างไทยนิยมผ่านฟ้า,” โดย อภิญา นนทินาท, 2563, วารสารเมืองโบราณ.

<https://www.muangboranjourn.com/post/ThaiNiyom-building>

การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม (ซ้าย) รายละเอียดชุดบัวหัวเสาและลวดลายปูน
ปั้นแบบนีโอคลาสสิก (Neo-Classical) ที่ถูกเพิ่มเติมเข้ามาใหม่ ซึ่งมีความวิจิตรบรรจง (ขวา) อาคารในสมัย
คณะราษฎรที่เน้นเส้นสายแนวตั้งและความเรียบง่ายของระนาบผนัง

"การดำเนินโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ถือเป็น 'ปฏิบัติการ
ทางพื้นที่' ที่มุ่งประกอบสร้างความหมายใหม่ให้แก่สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนผ่านสถาปัตยกรรมจาก
สถาปัตยกรรมคณะราษฎรอาร์ตเดโค (Art Deco) ซึ่งเดิมเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนผ่านจากระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตยไปสู่ สถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิก (Neo-Classical) สะท้อนให้
เห็นถึงความพยายามในการจัดระเบียบการรับรู้และกำหนดแบบแผนการใช้พื้นที่ ให้สอดคล้องกับ
อุดมการณ์รัฐจารีตมากกว่าอุดมการณ์ประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 ปากฎการณ์บนถนนราชดำเนินจึงมิใช่
เพียงการปรับปรุงกายภาพ แต่เป็นการริ่สร้างภาพทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยการ
ลดทอนนัยยะสำคัญของยุคสมัยคณะราษฎรลง"

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า โครงการก่อสร้างอาคารสองข้างถนนราชดำเนินกลางในช่วง พ.ศ. 2482-2488 เป็นผลโดยตรงจากนโยบายการเร่งพัฒนาชาติในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้กรอบรัฐนิยมที่มุ่งปฏิวัติวัฒนธรรมและสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่เมือง สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคที่ถูกนำมาใช้กับอาคารตลอดแนวถนนราชดำเนินกลางจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรองรับการใช้งานเชิงเศรษฐกิจหรือพาณิชย์กรรมเท่านั้น หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารความเจริญ ความก้าวหน้า และการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองให้ทั้งประชาชนภายในประเทศและสายตานานาชาติรับรู้ผ่านภูมิทัศน์เมือง

ผลการศึกษายังชี้ว่า แนวคิด “ฉากของบ้านเมือง” ที่อธิบายโดยชาตรี ประทีปนันทการ สามารถใช้ทำความเข้าใจบทบาทของถนนราชดำเนินกลางในฐานะพื้นที่ซึ่งถูกออกแบบให้กระตุ้นการรับรู้ทางจิตวิทยา และสร้างความรู้สึกร่วมเกี่ยวกับยุคสมัย สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคของคณะราษฎรซึ่งเน้นความเรียบง่าย เส้นสายแนวตั้ง และการลดทอนการประดับตกแต่ง ถูกใช้ควบคู่กับผังถนนที่กว้างใหญ่และการจัดวางอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในตำแหน่งศูนย์กลาง เพื่อเน้นย้ำความเป็นสมัยใหม่และความแตกต่างจากระบอบและจารีตเดิม ความหมายดังกล่าวได้ฝังแน่นอยู่ในภูมิทัศน์ถนนราชดำเนินกลางต่อเนื่องยาวนานหลายทศวรรษ

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่าภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมของถนนราชดำเนินกลางกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากนโยบายการปรับปรุงอาคารของสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ซึ่งมุ่งเปลี่ยนรูปแบบอาคารจากอาร์ตเดโคไปสู่นีโอคลาสสิก โดยอ้างอิงศิลปะตะวันตกในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 และแนวคิดการจัดระเบียบภูมิทัศน์เกาะรัตนโกสินทร์ การปรับปรุงอาคารจำนวน 17 หลังจาก 21 หลังเดิม รวมถึงกรณีศึกษาห้างไทยนิยามผ่านฟ้า แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่าง

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการสำรวจและบันทึกคุณลักษณะทางกายภาพของอาคารทุกหลังบนถนนราชดำเนินกลางที่ถูกปรับปรุง โดยใช้ระบบ ภูมิสารสนเทศ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลที่สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงของอาคารในแต่ละช่วงเวลา

ควรมีการจัดเวทีเสวนา หรือ การเดินสำรวจทางวัฒนธรรมโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม รวมถึงผู้อยู่อาศัยเดิมในย่านราชดำเนิน มาร่วมแบ่งปันประสบการณ์และความทรงจำส่วนตัว เพื่อให้การตีความภูมิทัศน์มีความหลากหลายและไม่ได้จำกัดอยู่แค่การตีความของรัฐเพียงฝ่ายเดียว

เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น สำนักงานทรัพย์สินฯ หรือกรมศิลปากร) พิจารณาจัดทำ แนวทางการอนุรักษ์เชิงเลือกสรรที่ยอมรับความซับซ้อนทางประวัติศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับการบันทึกและแสดงสัญลักษณ์ของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโก (ยุค 2475) ควบคู่ไปกับรูปแบบ Neoclassical ที่ปรากฏอยู่ เสนอให้ทำการบันทึกข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมเอาไว้ในรูปแบบดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงและดูการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัยได้ เพื่อเป็นการเก็บหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในอดีตไม่ให้หายไป

เอกสารอ้างอิง

- ใจทรัพย์, ปริณดา. (2567). การครองอำนาจนำในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์: การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (พ.ศ. 2325–2352). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์*, 2(2).
<https://so14.tci-thaijo.org/index.php/PSPAJKU/article/view/1258/799>
- ชาติรี ประกิตนันทการ. (2025, 5 มิถุนายน). *Thai-style Neoclassical Revival กับความทรงจำที่เพิ่งสร้างบนถนนราชดำเนิน (1)*. มติชนสุดสัปดาห์.
https://www.matichon.co.th/weekly/column/article_844803
- ธนพล วัฒนจินดาเลิศ. (2560). *แนวทางการปรับปรุงอาคารริมถนนราชดำเนินกลางด้านกายภาพสถาปัตยกรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- นนท์นาท, อภิญญา. (2563, 10 มิถุนายน). *ห้างไทยนิยมผ่านฟ้า*. *วารสารเมืองโบราณ*.
<https://www.muangboranjournal.com/post/ThaiNiyom-building>
- นันท์ธิดา เฉลยจรรยา. (2024). *การระบุคุณลักษณะและความสำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อข้อเสนอแนะการสร้างเครื่องมือประเมินมรดก: กรณีศึกษาอาคารอาร์ตเดโกในย่านเยาวราชและทรงวาด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/74139>
- ประชาไท. (2025, 24 กรกฎาคม). *'สมรภูมิจิตใจ' บนราชดำเนินกลาง ทอยเปลี่ยนโฉมตึกมรดก....*
ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2025/07/113867>
- พินัย สิริเกียรติกุล. (2557). *ณ ที่นี้ ไม่มี "ความเสื่อม": ถนนราชดำเนิน พ.ศ. 2484–2488 ส่วนที่ 1*. NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture, 6, 8–22. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA/article/view/16538/14959>
- พีรศรี โปวาทอง. (2565). *อาคารถนนราชดำเนินกลาง: การออกแบบและรูปแบบสถาปัตยกรรม*. *สารศาสตร์: วารสารสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ*, 5(2), 272–287. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/258238>

- ไพวาทอง, พีรศรี. (2565). อาคารถนนราชดำเนินกลาง: การออกแบบและรูปแบบสถาปัตยกรรม = *Ratchadamnoen Klang Avenue Buildings: Architecture and Design*. สารศาสตร์: วารสารสถาปัตยกรรมและการออกแบบ (Sarasatr: Journal of Architecture and Design), 2(2).
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/258238/175387>
- แวนรวี ลาภเกิน, และ รุ่งทิพย์ พุ่มดนตรี. (2561). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวสวนเมืองนนท์. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 13(1), 21–31.
- ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง. (2014). โครงการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง (*Ratchadamnoen Klang*). <https://www.uddc.net/ud-project10>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (n.d.). *Neoclassical architecture*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/art/Neoclassical-architecture>
- The 101 World. (2025, June 24). การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารที่ถนนราชดำเนิน. The101 World. <https://www.the101.world/peoples-party-architecture-2025/>